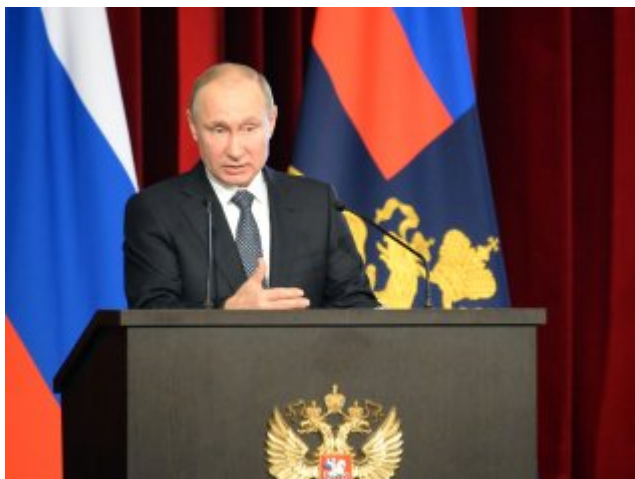

Anatomie anexe: Jak rozsudek ICJ z roku 2010 destabilizoval mezinárodní právo ve prospěch Putina

Ni [nationalinterest.org/feature/anatomy-annexation-how-2010-icj-ruling-destabilized-international-law-putin's-benefit-206180](https://nationalinterest.org/feature/anatomy-annexation-how-2010-icj-ruling-destabilized-international-law-putin-s-benefit-206180)

3. února 2023

Projev Vladimira Putina k anexi čtyř ukrajinských regionů byl bohatý na historii a hyperbolu. Ruský vůdce však vznesl na Západ obvinění, které se snaží přesvědčivě odmítnout:

„Byl to takzvaný Západ, kdo pošlapal princip nedotknutelnosti hranic, a nyní podle vlastního uvážení rozhoduje, kdo má právo na sebeurčení a kdo ne.“

Pro ty, kteří mají dostatečně dlouhou paměť, se to týká Kosova. Když etnicko-albánské vedení srbské provincie v roce 2008 jednostranně vyhlásilo nezávislost, většina Západu ji okamžitě uznala jako stát (celkově tak učinila o něco méně než polovina členských států OSN, přičemž několik svých rozhodnutí změnilo). Charta OSN, která zaručuje suverenitu a územní celistvost jejích členů, byla prostě ignorována. Pro Putina jeho salámové krájení jiných národů začíná Kosovem: bylo opakovaně citováno jako precedens pro uznání nebo anexi Jižní Osetie, Abcházie, Krymu a nyní nejnovějších regionů na východní a jižní Ukrajině.

To nemá poukazovat na falešnou ekvivalenci mezi Západem a Ruskem. Pouze zdůrazňuje bývalý nepřímý přístup k zásadám, které nyní na Ukrajině prohlašuje za posvátné. V době západního intervencionismu po studené válce nebyl nikdy důsledně uplatňován princip územní celistvosti. Místo toho to bylo závislé na přátelství: zda Západ dává přednost těm, kteří stojí za pokusem o odtržení, nebo těm, od nichž se snaží odtrhnout. Bohužel tato nekonzistentnost odsoudila mezinárodní právo k jeho autoritě a vytvořila svět, kde jsou jednostranná prohlášení o změnách hranic přípustná.

Mluvím ze zkušenosti

Jako prezident Srbska v době pokusu o odtržení Kosova jsem prohlásil, že kroky Západu „ruší mezinárodní právo, šlapou po spravedlnosti a nastolují nespravedlnost“. Různí světoví vůdci, včetně některých na Západě, kteří se obávali jeho destabilizujících dopadů na mezinárodní vztahy, zopakovali, že jde o nebezpečný precedens. Již v roce 2008 Putin zlověstně varoval, že Západ nepochopil rozsah jeho důsledků: uznání Kosova bylo „dvoustrannou hůl a druhý konec se vrátí a udeří je do tváře“.

Někteří západní politici tvrdili, že Kosovo je případ *sui generis* : nepředstavovalo žádný precedens pro ostatní, kteří usilovali o nezávislost, protože je jedinečné. Z jakých důvodů však nebylo nikdy objasněno.

Neprošlo testem čichání. Během několika měsíců Rusko uzná Abcházii a Jižní Osetii, separatistické regiony v Gruzii, které vyhlásily nezávislost před více než 15 lety. Tehdejší prezident Dmitrij Medveděv napsal do *Financial Times* : „Důsledně jsme tvrdili, že po tomto [uznání Kosova] nebude možné říci Abcházcům a Osetincům (a desítkám dalších skupin po celém světě), že dobré pro kosovské Albánce nebylo dobré pro ně.“ Rusko toto rozhodnutí kritizovalo a následně ho také použilo jako precedens. Dvojí metr nyní mohl používat kdokoli.

V zásadě jen málo oddělovalo tři separatistické regiony. Ve skutečnosti je hodně v souvislostech spojovalo: Abcházie, Kosovo a Jižní Osetie byly autonomní oblasti v rámci socialistických republik uvnitř komunistických bloků; všem byla po rozpadu Sovětského svazu a Jugoslávie odebrána autonomie; všechny vyhlásily nezávislost na základě toho, že chránily etnickou menšinu – Rusy a Albánce – před mateřským státem. Hlavní rozdíl spočíval v těch, kdo to uznávají: Rusko na jedné straně, Spojené státy a téměř všichni jejich spojenci v NATO na straně druhé.

Pro Kosovo by Západ tvrdil, že duch válek na západním Balkáně z 90. let změnil všechno. Přesto v roce 2008 kosovští Albánci nečelili žádným existenčním tlakům. Srbské vedení se potýkalo se svou historií, omluvilo se za válečné zločiny spáchané ve Srebrenici v Bosně a ve Vukovaru v Chorvatsku a splnilo všechny závazky vůči Haagskému tribunálu, zřízenému OSN za účelem stíhání zločinů spáchaných během konfliktů na Balkáně. Naše vláda byla na liberální a proevropské trajektorii. Byli jsme plnohodnotnou demokracií. Na stole byla dohoda o rozsáhlé a plné kosovské autonomii v rámci srbského státu. Dokonce i tehdejší britský velvyslanec řekl Radě bezpečnosti OSN, že „není ideální, aby se Kosovo osamostatnilo bez souhlasu Srbska a bez konsensu v této (Bezpečnostní) radě.”

Byl tu však jeden rozdíl: kosovští Albánci věděli, že mají plnou podporu Spojených států, které na jejich straně intervenovaly v 90. letech ve válce, kdy Srbsku vládl Slobodan Milošević – takže před obnovením srbské demokracie. To povzbudilo jejich vedení, aby se vyhýbalo kompromisům a odmítlo srbské nabídky plné autonomie.

Nic z toho neznamena, že dnešní Putinova tvrzení o neonacistické genocidě proti etnickým Rusům jsou pravdivá, nebo že základem hranic by měly být tisíce let staré dějiny, nebo že referenda o připojení k Rusku ve čtyřech ukrajinských regionech jsou oprávněná. Znamená to však, že je to Západ, kdo otevřel dveře, kterými by Putin prošel.

Možná ještě škodlivější byl vedlejší produkt epizody. Kosovo nejenže odhalilo, že Západ si myslí, že by měl existovat jeden soubor mezinárodních pravidel pro ně samotné a jiný pro všechny ostatní; to také vedlo k poradnímu posudku Mezinárodního soudního dvora (ICJ), který by oslabil základní kámen mezinárodní právní architektury – územní integritu. Jeho destabilizační účinky *teprve začínají* pronikat mezinárodním řádem. Příběh za jeho vznikem si zaslouží být lépe pochopen.

Moudrost za mezinárodním právem

Mezinárodní právo je ze své podstaty konzervativní. Hranice nejsou dokonalé. Ale když byla Charta OSN sepsána v popelu druhé světové války, měly být uznány nedokonalé linie nového členského státu, protože se tento členský stát zavázal uznat všechny ostatní. Po přijetí tyto linie spojovaly územní celistvost národa – základní pilíř nového řádu. Státy OSN byly kodifikovány spíše jako základní jednotky mezinárodních vztahů a řešení sporů než etnické svazky.

Vůdci si uvědomili, že úprava okrajů by způsobila zřícení budovy. Jakékoli porušení mělo být odsouzeno, protože pokud by bylo povoleno, oslabilo by to celý systém. Proto, kdykoli dojde ke sporu o hranice, Rada bezpečnosti OSN upřednostní územní celistvost.

Preference nedokonalého před alternativou bude v následujících desetiletích podtržena. Jak hnutí za nezávislost zachvátila Afriku v 50. a 60. letech 20. století, vůdci osvobození zůstali před dilematem. Kontinent byl domovem nejméně sympatických hranic světa. Jeho rovné linie mluvily spíše ke kolonialistům vyzbrojeným tužkami, pravítky a nespolehlivými mapami v Evropě než k realitě zeměpisu, náboženství a etnicity na zemi. Nově nezávislé národy se setkaly v Káhiře v roce 1964 v rámci Organizace pro africkou jednotu, aby vyřešily problém svých vymyšlených hranic. Podepsali dohodu, která uznává, že „problémy na hranicích představují vážný a trvalý faktor

sporů," přesto se zavázali „respektovat hranice existující při dosažení národní nezávislosti“. I oni poznali alternativu – překreslení mapy – by rozpoutalo chaos.

Územní celistvost byla vrcholným principem éry po druhé světové válce. Charta OSN však také zakotvila to, co se stalo nepochopeným principem: právo na sebeurčení. Právo na nezávislý stát však přiznávalo pouze v případech kolonizace nebo zahraniční vojenské okupace, pokud by výsledkem byl nezávislý stát. Konkrétně se jednalo o zahraniční podíly, nikoli o území v rámci státu.

Nezaručovalo etnickým menšinám právo na odtržení. Přesto by kosovští Albánci a mnoho dalších separatistických skupin vyhlásili nezávislost na základě sebeurčení.

Chyba ICJ

V únoru 2008, poté, co Západ přispěchal s uznáním Kosova, moje vláda požádala ICJ o poradní stanovisko. Nejprve jsme potřebovali doporučení od Valného shromáždění OSN. Mnozí na Západě se původně postavili proti návrhu, ale po tlaku jiných národů, které kritizovaly blokování legální a mírové cesty k řešení, by se většina nakonec zdržela hlasování o rezoluci OSN. Přesto by Spojené státy a Albánie patřily mezi pouhých šest členských států OSN, které by hlasovaly proti předložení případu ICJ. Pravděpodobně bylo lepší být vnímán jako překážka mírového řešení, než mít poradní názor.

Na závěr Valného shromáždění, na které se odvolávalo, západní lobování u soudců ICJ začalo vážně. Naštěstí pro tyto vlády je legitimita mezinárodního soudu odlišná od vnitrostátní suverénní jurisdikce. V prvně jmenovaném spočívá na dobrovolném politickém vstupu jednotlivých národů; v tom druhém jsou občané – alespoň v zásadě – automaticky vázání státním právem.

Spojené státy a další se nechaly slyšet, že pokud by deklarace Kosova byla prohlášena za nezákonnou, jednoduše by toto stanovisko ignorovaly. Odmítnutí poradního rozhodnutí nejmocnějšími zeměmi

na Zemi by narušilo důvěryhodnost soudu a umožnilo ostatním ignorovat jeho závěry.

ICJ tu byl už předtím. Po vynesení rozsudku v roce 1966 o jihozápadní Africe, nyní Namibii, které bylo široce vnímáno jako podpora kolonialismu, byl téměř na dvě desetiletí uvržen do bezvýznamnosti. Bezprostředně poté by domnělý světový soud skončil projednáváním námořních sporů, které postoupily většinou evropské národy. Důvěryhodnost u rozvojového světa obnovila až po řadě pozdějších rozhodnutí, která zvedla spravedlnost proti mocným národům.